

DOCUMENT DE TREBALL - UNICEF ESPANYA | març de 2022

© UNICEF/JUN0603290/Cătu

CADA ESCOLA, UN REFUGI

Emergència a Ucraïna:
El paper de les administracions educatives

Emergència a Ucraïna

La crisi de refugiats provocada per la guerra que assola Ucraïna des del febrer del 2022 suposa un repte per a les institucions i la ciutadania dels països europeus, que preveuen l'arribada de milions de refugiats. Una part molt important són nens, nenes i adolescents, amb necessitats educatives per atendre i que són responsabilitat dels Estats conforme a la Convenció sobre els drets de l'Infant.

La Comissió d'Educació i Formació Professional del Congrés dels diputats a la sessió núm. 24 de 16/03/2022 va aprovar per unanimitat la declaració institucional [drets de la infància. dret a l'educació per a les nenes i nens ucraïnesos refugiats](#) en què s'insta *"totes les administracions que facilitin de manera urgent l'escolarització i la inclusió de qualsevol menor ucraïnès en situació de vulnerabilitat"*.

El [Ministeri d'Educació i Formació Professional](#) preveu l'arribada a Espanya d'aproximadament 100.000 refugiats ucraïnesos en edat escolar durant les properes setmanes. Garantir el dret a l'educació d'aquests nens, nenes i adolescents constitueix un repte per a les administracions educatives tant pel volum com per les circumstàncies del refugi.

Els drets de la infància són inherents a cada menor d'edat independentment de la seva situació, ubicació o estatus. La [Convenció de Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant \(CDI\)](#) comina els Estats que la subscriuen a impulsar la protecció, el desenvolupament i el benestar de la infància ofereix un marc de referència ineludible.

L'objectiu d'aquest document és poder plantejar una base per a l'avenç en línies concretes de treball que contribueixin a respondre a aquest repte adequadament des de l'àmbit educatiu. En aquest context, oferim una sèrie de recomanacions i propostes sobre aquells aspectes que considerem rellevants des del punt de vista educatiu, tant a curt com a mitjà termini.

Recomanacions

1. L'educació és molt més que el dret a aprendre.....pg. 3
2. Coordinació interadministrativa.....pg. 3
3. Atenció a les necessitats psicosocials i emocionals.....pg. 4
4. Protecció davant la violència contra la infància.....pg. 4
5. Gestionar la participació comunitària i fomentar la participació infantilpg. 5
6. Evitar l'estigmatització.....pg. 6
7. Atenció individualitzada a les necessitats educatives.....pg. 6

1. L'EDUCACIÓ ÉS MOLT MÉS QUE EL DRET A APRENDRE

En situacions d'emergència o crisis humanitàries, la influència de l'educació va molt més enllà de l'aprenentatge, per la qual cosa s'ha de convertir en un **àmbit d'actuació prioritari en la protecció dels drets de la infància**.

La CDI estableix que els drets de la infància estan interrelacionats, són interdependents i indivisibles. El sistema educatiu proporciona seguretat i protecció, redueix les repercussions psicosocials que l'experiència del refugi té a la infància i afavoreix la integració social. A més, facilita l'accés a altres serveis socials, en ser un àmbit clau en la protecció integral de la infància.

2. COORDINACIÓ ADMINISTRATIVA

La cooperació entre administracions és una exigència constitucional que esdevé un imperatiu irrenunciable en situacions d'emergència. Atendre adequadament les necessitats educatives de la infància refugiada vol dir ser capaços **d'integrar diferents marcs competencials de manera immediata prioritzant l'interès superior del menor**. Requereix generar un entorn protector des de les diferents administracions, coordinant la resposta formativa amb la integració social, l'atenció psicosocial, la participació infantil i la protecció amb l'objectiu de garantir el desenvolupament ple de la infància. En situacions d'emergència, comprendre aquest marc d'actuació integral i impulsar-lo a través de la coordinació interadministrativa és fonamental per garantir el compliment efectiu dels drets dels infants.

3. ATENCIÓ A LAS NECESITATS PSICOSOCIALS I EMOCIONALS

L'exposició a la violència d'un conflicte armat, en qualsevol de les múltiples formes, té greus conseqüències sobre el desenvolupament personal, la socialització i el procés educatiu dels nens, nenes i adolescents. **La presència d'un entorn segur i la construcció d'aferrament social** estable a la comunitat d'acollida són fonamentals en la motivació i l'aprenentatge de la infància refugiada. L'atenció als aspectes psicosocials i emocionals són elements primordials per superar la disrupció educativa amb èxit i assolir un bon rendiment acadèmic.

De manera complementària, caldrà [tractar el conflicte des de la perspectiva de la població infantil escolar en el nostre territori](#). Fins i tot als centres educatius on no hi hagi estudiants d'origen ucraïnès o rus, caldrà considerar l'impacte que les històries i imatges que apareixen als mitjans sobre la guerra tenen sobre l'alumnat. Convé recordar que la població estudiantil pot estar especialment sensibilitzada, ja que des del març del 2020 ha patit una pandèmia mundial, les seves conseqüències i les seves restriccions. A això se suma que molts nens, nenes i adolescents potser estiguin sobreexposats a continguts en què la informació pugui tenir una narrativa polaritzada, amb abundància de notícies falses i discurs d'odi. El **desenvolupament de la competència social i ciutadana i l'anàlisi crítica de la informació** seran estratègies necessàries per protegir-ne el benestar emocional i, en conseqüència, el rendiment acadèmic.

4. PROTECCIÓ DAVANT LA VIOLÈNCIA CONTRA LA INFÀNCIA

Els nens, nenes i adolescents ucraïnesos desplaçats a altres països a la recerca de refugi corren un alt risc de violència, explotació sexual i tràfic de persones. Són **especialment vulnerables**, no només durant el trànsit, sinó també als llocs d'acollida **fins i tot molt de temps després del seu assentament**. Necessiten protocols reforçats de protecció infantil, especialment aquells que no estan acompanyats o han estat separats de les seves famílies.

Per crear un entorn protector a l'escola és fonamental impulsar la posada en marxa de la figura del [coordinador/a de benestar i protecció \(CBP\)](#) al sistema educatiu, encarregat de l'aplicació dels protocols de salvaguarda infantil institucional i d'unir els esforços del centre educatiu per vetllar pel dret a la protecció integral de la infància.

En paral·lel, fomentar una relació primerenca positiva de la infància amb la policia és un element clau per identificar les situacions de desprotecció o violència que pugui estar patint tant els menors refugiats com les seves famílies. En aquest sentit cal promoure la participació de les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat en el marc del [Pla director per a la convivència i millora de la seguretat als centres educatius i el seu entorn](#) i del programa d'Agents Tutors.

La gestió administrativa també pot contribuir a la protecció. La transparència en els tràmits aporta seguretat jurídica i confiança, aspectes fonamentals per a les persones en situació de refugi. La publicació i difusió de fulls de ruta ajuda les famílies a protegir-se dels intents de frau i a conèixer els seus drets i responsabilitats pel que fa a la infància, contribuint a enfrontar millor el repte que suposa el desconeixement del context sociocultural de la destinació d'acollida. Aquestes comunicacions han d'estar redactes en el seu idioma i informar dels diferents tràmits a les diferents administracions, des del registre de refugi fins a la matrícula escolar.

A nivell comunitari, per reforçar la protecció de la infància també és fonamental promoure la col·laboració dels centres educatius amb els serveis socials d'atenció primària i amb les iniciatives municipals de família i infància.

5. GESTIONAR LA PARTICIPACIÓ COMUNITÀRIA I FOMENTAR LA PARTICIPACIÓ INFANTIL

La crisi humanitària a Ucraïna ha generat una enorme onada de solidaritat. Gestionar adequadament la participació de la comunitat no es pot ignorar o improvisar. La resposta a les demandes comunitàries en l'acolliment i la integració educativa s'han de planificar des de les administracions educatives perquè els centres puguin fer una comunicació eficaç i donar suport a les famílies acollidores.

A més de fomentar la implicació de tota la comunitat educativa, és clau comptar amb la participació de l'alumnat. Com estableix la Convenció sobre els drets de l'Infant, és imprescindible tenir en compte les seves opinions i necessitats en els assumptes que afecten el benestar.

És molt recomanable promoure les xarxes de suport mutu entre nens, nenes i adolescents que permetin l'alumnat comptar amb referents de la seva edat que els donin suport.

Al costat de l'educació formal, també és important fomentar espais d'educació no formal, creant espais d'interacció de l'alumnat i de les famílies. Enfortir el clima escolar contribueix a fer que la resposta educativa sigui pertinent, es fomenti la cohesió escolar i millori la convivència i el benestar.

© UNICEF/UN0611802/Moldovan

6. EVITAR L'ESTIGMATITZACIÓ

Un aspecte rellevant des d'un punt de vista educatiu està vinculat al **desenvolupament de la identitat com a autoconcepte**. Després de l'experiència d'un conflicte armat és freqüent i comprensible que molts infants desenvolupin una visió d'injustícia i s'identifiquin amb valors grupals que els ajudin a ser més resilients. Aquesta visió combativa, però, és perjudicial a mitjà termini per a la seva integració social i pot dificultar la convivència escolar. Cal fer esforços per fomentar a la comunitat educativa la importància d'entendre cada persona per qui és com a individu, i **evitar les etiquetes associades a la seva procedència o situació, encara que la persona s'hi identifiqui**.

Tant per processos migratoris anteriors, com pel conflicte del 2014, ja existeix una comunitat tant ucraïnesa com russa assentada a diferents zones del nostre país. Es preveu una concentració de refugiats a l'entorn d les mateixes. El **repte de contribuir a una convivència pacífica de les dues comunitats** no s'ha d'infravalorar i caldrà involucrar la comunitat educativa al complet per mantenir-la.

L'escola ha de contribuir a impulsar la solidaritat global i eliminar qualsevol forma d'estigmatització o discriminació. La Convenció sobre els drets de l'Infant, a l'article 29, estableix els objectius de l'educació, entre ells *"preparar l'infant per assumir una vida responsable en una societat lliure, amb esperit de comprensió, pau, tolerància, igualtat dels sexes i amistat entre tots els pobles"*.

7. ATENCIÓ INDIVIDUALITZADA DE LES NECESSITATS EDUCATIVES

L'**acció tutorial** serà fonamental per trobar acords de les relacions entre la família i la comunitat, i també en la gestió emocional durant el curs escolar. La protecció, el benestar i la participació infantil són clau en l'acció tutorial des de l'enfocament de drets d'infància; el seu desenvolupament contribuirà enormement a protegir els drets de nenes, nens i adolescents a l'àmbit educatiu.

Tant per a un correcte progrés escolar com per desenvolupar el sentit de pertinença a la comunitat escolar, l'adquisició de la llengua vehicular és un factor determinant per a la inclusió de les persones refugiades al centre educatiu. En aquest sentit, els nens i les nenes refugiats requereixen de suport, **tant per conèixer l'idioma del país d'acollida com per desenvolupar el seu idioma natal**. Juntament amb la necessària dotació d'aules d'enllaç, algunes mesures poden orientar-se cap a:

- Crear **xarxes de cooperació** entre els centres receptors i amb docents ucraïnesos que es puguin comunicar en la llengua vehicular.
- Facilitar **recursos formatius** per al professorat per al treball amb alumnat que no domina la llengua vehicular, incloent-hi nocions d'ucraïnès que facilitin la connexió emocional de la comunitat educativa.
- Identificar **material escolar digital en ucraïnès** que abasti aspectes curriculars dels centres receptors.
- Identificar **activitats de l'agenda municipal** on, de forma extraescolar, puguin connectar i avançar en l'adquisició de la seva pròpia llengua.
- Impulsar el **treball en xarxa entre iguals** aprofitant la participació de nens i nenes ucraïnesos ja assentats en el nostre territori i que dominin el nostre idioma.

Per prioritzar aspectes socioafectius, és recomanable mantenir **l'assignació etària** dels nens, nenes i adolescents als cursos escolars del sistema educatiu d'acollida, però és imprescindible realitzar una avaluació individualitzada per part de l'equip d'orientació de les seves necessitats educatives. Serà fonamental que els equips d'orientació educativa, integració social, atenció primerenca i pedagogia terapèutica dels centres educatius rebin un reforç important.

Des de l'àmbit de l'**administració escolar**, cal agilitzar els tràmits d'homologació o reconeixement de titulacions i, en funció de les necessitats educatives dels nens, nenes i adolescents, es poden estudiar fórmules d'educació accelerada per impulsar l'adaptació al sistema educatiu espanyol. Així mateix, caldria mantenir la referència del seu propi sistema educatiu d'origen com un element necessari per a la formació i l'equilibri emocional.

Les plataformes educatives per a la detecció en línia de les dificultats de l'aprenentatge i del desenvolupament poden ajudar els equips d'atenció a la diversitat dels centres a realitzar una primera identificació primerenca de grans grups d'alumnat.

Finalment, cal considerar que a través del programa PROA+ es poden articular gran part de les mesures de reforç educatiu de la infància refugiada. Seria imprescindible considerar l'adopció de les mesures necessàries perquè l'alumnat refugiat procedent d'Ucraïna pugui ser beneficiari d'aquestes mesures de reforç escolar i de la propera convocatòria de beques i ajuts a l'estudi per al curs 2022-2023.

© UNICEF/UN0603303/Filippov

L'administració educativa en la construcció d'entorns protectors

Encara que és essencial, l'accés a l'educació no és suficient si no està acompanyat de polítiques i programes d'inclusió de la infància refugiada. Per això, és important desenvolupar plans d'aprenentatge i integració tenint en compte la interrelació entre els drets de la infància.

Es imprescindible identificar i assegurar l'accés i la continuïtat en el procés educatiu dels col·lectius **més vulnerables** i amb menor capacitat d resiliència. Entre ells, aquells nenes, nenes i adolescents:

- En risc de pobresa i exclusió.
- Que abandonen de manera primerenca l'educació.
- Víctimes de violència, abús i maltractament.
- Menors d'edat no acompanyats o en situació de tutela per l'administració.
- Pertanyents a col·lectius i ètnies minoritàries i estigmatitzats.
- Amb necessitats d'educació especial.

Aquesta crisi, juntament amb les [conseqüències de la pandèmia provocada pel COVID-19](#), posen de manifest la necessitat d'avançar en el camí de reimaginar l'educació com a única fórmula per al desenvolupament d'aquest dret fonamental.

Més de 33 milions de nenes, nens i adolescents a tot el món s'han vist obligats a fugir de casa seva, de les quals al voltant de 10 milions han hagut de desplaçar-se fora dels seus països a causa de conflictes i emergències. Una realitat que s'ha tornat enormement propera amb la crisi humanitària recent a Ucraïna i per a la qual el **nostre sistema educatiu està ara apel·lat a construir capacitats immediates i permanents**.

CADA ESCOLA, UN REFUGI

Emergència a Ucraïna: El paper de les administracions educatives

Edició

Àrea d'Educació i drets digitals de la Infància
Direcció de Sensibilització i Polítiques d'Infància
UNICEF Espanya
C. Mauricio Legendre, 36. 28046 Madrid

www.unicef.es/educa

Madrid, març de 2022

UNICEF promou els drets i el benestar de tots els nens i nenes a tot el món. Juntament amb els nostres aliats, treballem en 190 països i territoris per transformar aquest compromís en accions pràctiques, centrant especialment els nostres esforços a arribar als infants més vulnerables i exclosos per a benefici de tots els infants, a tot arreu.